

РОЛЬ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ЯК МОВИ МІЖНАРОДНОГО СПІЛКУВАННЯ ТА ЇЇ ЗНАЧЕННЯ В НАВЧАННІ КОМУНІКАЦІЇ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ

Є.В.Кміта

*кандидат педагогічних наук, методист-програміст
Навчально-сертифікаційних центр Украероруху*

У даній статті розглядається становлення та роль англійської мови як мови міжнародного спілкування. Також описані різні підходи до навчання з урахуванням цієї ролі, особливо до розвитку та формування іншомовної комунікації (англійською мовою).

Ключові слова: іншомовна компетенція, концепція навчання.

Відомо, що світові події та катаклізми приводять до виникнення нових технологій, матеріалів у сфері цивільної авіації, а іноді й цілих наукових областей.

Хоча вперше встановити радіостанцію на борт літака намагалися ще в 1910 році, тільки після першої світової війни в авіації почалося її використання. На міжнародній нараді в Берліні в 1906 році було прийнято три основних рішення [1]:

- обмін повідомленнями повинен бути обов'язковим поза залежністю від використовуваної системи;
- станції не повинні заважати роботі одна одній;
- сигналам небезпеки повинен представлятися пріоритет.

На першій міжнародній конференції з питань радіотелеграфії в 1912 році було заявлено про використання абетки Морзе та сорока п'яти Щ- кодів. Всі правила ведення зв'язку публікувалися французькою мовою.

В 1919 році у Версалі на засіданні Міжнародного комітету з аеронавігації приймаються Правила виконання польотів, у яких було потрібно при веденні радіозв'язку використовувати мову держави, над яким проходив політ; починати передачу словом "Алло" і закінчувати словом "Кінець"; вимовляти назву станції, яку викликають, перед початком радіопередачі; використовувати певні Щ- коди при неможливості вести зв'язок однаковою мовою; а офіційні документи й правила писати французькою мовою [1].

Англійська мова стала використовуватися для підтримки зв'язку з повітряними судами в 30- х роках, наприклад, QFE - це "question: field elevation", або "який тиск на рівні аеродрому?", QCA - "question: change altitude", або "дозвольте перейти з абсолютної висоти ... на ...".

Радіотелефонний алфавіт, яким ми

користуємося сьогодні, не завжди був таким. В 1930 році "А" була "Amsterdam", "В" - "Baltimore", тобто, використовувалися назви великих міст різних країн. В 1932 в ефірі можна було почути різні алфавіти: "К" могло бути й "Kimberley", і "Kilogram", а "Z" - "Zululand" або "Zurich". В 1945 "А" - це "Affirm", а "В" - "Baker". В 1947: "А" - "Abel", "В" залишився "Baker". І тільки до 1954 року з'являються знайомі Alpha, Bravo... [1].

Після створення Міжнародної організації цивільної авіації застосування англійської мови при міжнародних польотах було закріплено (хоча й з реверансами у бік можливого використання інших мов) у нормативних документах ІКАО. У другому томі Додатка 10 (п. 5.2.1.2) говориться про те, що до того, як буде розроблена й прийнята більше підходяща форма мови для загального використання в авіаційному радіотелефонному зв'язку, на всіх наземних станціях, що обслуговують закріплені за ними аеропорти та маршрути, які використовуються для забезпечення міжнародного повітряного сполучення, варто застосовувати англійську мову, і зв'язок повинна вестися цією мовою згідно запиту будь-якої бортової станції [2].

Стає очевидним, що англійська мова вже давно стала міжнародною мовою спілкування в авіації, при цьому з огляду на, що сам радіообмін являє собою акт комунікації між екіпажем повітряного судна та диспетчером управління повітряним рухом, виникає необхідність у навчанні курсантів комунікації мовою, що не є для них рідною.

Проведені за минулі півстоліття соціолінгвістичні дослідження свідчать про те, що в цей час кількість людей, що володіють англійською мовою та користуються цією мовою як засобом спілкування, наближається до сімсот мільйонів, і проживають вони на всіх континентах [3]. Слід зазначити, що лише менш половини з них є носіями мови.

При **комунікативному підході** до навчання мовам центральне місце в навчальному процесі належить тому, якого навчають. Його головна мета полягає в тому, щоб стимулювати курсантів до вивчення мови. Комунікативна здатність вивчаючого іноземну мову (розмовна або авіаційна англійська мова) формується за допомогою їхнього залучення в значимі, реалістичні, змістовні та, що не менш важливо, здійсненні види діяльності, успішне здійснення яких, надаючи тим, яких навчають, упевненість у собі, сприяє розвитку здатності та формування бажання використовувати досліджувану мову адекватно та коректно з метою ефективної комунікації.

Програми та підручники, складені відповідно до цільових установок комунікативного навчання, суть якого полягає в сприянні формуванню та розвитку комунікативної компетентності, повинні бути організовані з урахуванням її компонентів, до яких відносять [4]:

а) лінгвістичну компетентність, а саме, "знання словникових і певних граматичних правил";

б) соціолінгвістичну компетентність (здатність відповідним чином використовувати й інтерпретувати лінгвістичні засоби);

в) розмовну компетентність (сприймати та поєднувати розрізнені висловлення в єдине комунікативне ціле);

г) стратегічну компетентність (використовувати мовні та невербальні стратегії для компенсації пробілів у знанні коду мови);

д) соціокультурну компетентність (певний ступінь знайомства із соціокультурним контекстом, у якому використовується мова);

е) соціальну компетентність, (бажання й упевненість у собі, достатні для спілкування з іншими людьми).

У комунікативному навчанні рідна мова тих, яких навчають, відіграє немаловажну роль у процесі навчання іноземній мові, особливо на початковому етапі - "опора на рідну мову в процесі навчання".

Крім оволодіння комунікативними вміннями, курсантам варто знати, яким чином справлятися з ситуаціями, де їхні лінгвістичні знання виявляються недостатніми. Вони повинні мати здатність оцінювати свої досягнення, а також уміти визначати та вирішувати ті або інші проблеми, пов'язані з вивченням мови. Розвиток навичок самостійної роботи з вивчення мови є процесом поступовим. Однак тут необхідна підтримка та сприяння з боку викладача [5].

Відповідно до положень комунікативного підходу, той, якого навчають, повинен

прагнути до мовного спілкування як усередині, так і за межами групи (взаємодія): бути особисто активно залученим у діяльність по вивченню мови; брати участь в обговоренні та висловлювати власних суджень із приводу текстів, завдань і методів; бути готовим до компромісу, що припускає поважне відношення до думок інших тощо.

Взаємодія може розглядатися як спосіб залучення тих, кого навчають, у процес мовної комунікації. Згідно визначення Р.Олрайта (Allright R.) взаємодія є соціальною природою поводження курсантів в аудиторних умовах [6].

Однією з найбільш істотних є вимога про те, щоб запропоновані тексти (особливо радіообміну англійською мовою між пілотами повітряних судів і диспетчерами управління повітряним рухом) служили моделями мовних висловлень носіїв мови в природних умовах функціонування даної мови. Крім того, матеріали повинні бути різноманітними для того, щоб уникнути постійного використання однотипних завдань.

Слід зазначити, що комунікація має на увазі не тільки говоріння, але і комплексний підхід до формування та розвитку навичок говоріння, аудіювання, читання та письма. При цьому комунікативна компетентність має на увазі вміння сприймати та передавати (викладати) інформацію як в усній, так і в писемній формі.

Але слід зазначити, що ряд авторів застерігають, що даний вид діяльності в значній мірі зменшує можливість викладача управляти процесом і контролювати результат мовної взаємодії слухачів, і, відповідно, може привести до закріплення помилок у їх мовних висловленнях. Дослідники також вказують і на труднощі організаційного характеру та часовий чинник [7].

Варто відмітити й ситуативний підхід, в основі якого є комунікативно – мовленнєва ситуація.

Комунікативно-мовленнєва ситуація – це динамічна система взаємодіючих конкретних чинників об'єктивного і суб'єктивного планів, які залучають людину до мовленнєвого спілкування і визначають її поведінку в межах одного акту спілкування [10].

Комунікативна ситуація містить наступні складові [10]:

- обставини дійсності, в яких відбувається комунікація;
- стосунки між комунікантами;
- мовленнєві наміри;
- реалізацію самого акту спілкування, який створює нові стимули до мовлення.

При цьому, у процесі навчання важливо враховувати ситуативний характер мовлення,

а саме: хто говорить, розповідає (пише), тематика спілкування та письма, з якою метою, адресат, обставини мовленнєвої дії, тощо.

З методичної точки зору дуже важливою є здатність ситуації конкретизувати мовленнєву дію та предметно - змістовний план мовлення, зумовлювати вибір мовленнєвих засобів.

Навчання іноземної мови слухачів у центрі підготовки відбувається в різноманітних сферах інтелектуального професійного спілкування: в соціально-побутовій, громадсько-політичній, соціально-культурній та професійно-трудовай (для диспетчерів – сфери злету, набору висоти, крейсерського польоту, заходження на посадку, тощо) та тісно пов'язана з питанням його інтенсифікації та мінімізації.

Мінімізація змісту навчання знаходить своє відображення у кількісному обмеженні мовного матеріалу, в різному обсязі рецептивного і продуктивного мовного мінімуму відповідно до професійних тем і дисциплін, а також у значному обмеженні сфер і ситуацій спілкування, тематики та предметного змісту мовлення.

Навчання іноземної мови проводиться на основі загальних дидактичних та методичних принципів.

До дидактичних принципів відносяться: принципи наочності, посильності, міцності, свідомості, науковості, активності, виховуючого навчання, індивідуалізації, доступності, систематичності та послідовності, колективності, проблемності, розвиваючого навчання.

До методичних принципів відносяться наступні: комунікативності, домінуючої ролі вправ, взаємопов'язаного навчання видів мовленнєвої діяльності, *урахування рідної мови*.

Для забезпечення навчальної діяльності слухачів викладач застосовує такі методи-способи: демонстрацію (показ), пояснення та організацію виконання навчальних вправ [10].

Навчальний процес з іноземної мови включає три основні **методичні етапи**. Це етап презентації нового іншомовного матеріалу, етап тренування та етап практики в використанні засвоєного матеріалу у процесі спілкування в різних видах мовленнєвої діяльності.

На кожному з названих етапів використовуються відповідні методи-способи.

З боку слухача це застосування таких прийомів як запис, креслення схеми, аналіз мовних і мовленнєвих явищ, порівняння, логічне розмірковування, побудова за аналогією, імітація, відтворення за зразком або схемою та ін.

Розглянемо деякі з загальних методів навчання англійської мови.

Сугестивний метод

Сугестивний метод (метод навіювання) створений у другій половині ХХ ст. в Софійському інституті сугестології (Болгарія), названий іменем його творця, психотерапевта за фахом, Георгія Лозанова, який дійшов висновку щодо можливості використання у навчанні іноземних мов **неусвідомлених резервних можливостей**. Безпосередня дія викладача на тих, кого він навчає і хто в цей час перебуває у стані "псевдо-пасивності", і, головним чином, саме його сугестивна, навіююча дія сприяє усуненню психотравмуючих чинників (скутості, страху, побоювання можливих помилок, замкнутості, некоммукабельності, труднощів у подоланні стереотипів рідної мови та "мовного бар'єру" іноземної) [12].

Головні положення сугестивного методу [12]:

1) створюються сприятливі умови для оволодіння учнями **усним** мовленням шляхом усунення багатьох психологічних бар'єрів, що виникають в ситуаціях навчання;

2) більша увага приділяється зв'язку навчального процесу з особистими інтересами та мотивами слухачів;

3) між викладачем та слухачами встановлюються і підтримуються довірливі стосунки, які сприяють успішній мовленнєвій взаємодії;

4) навчання проходить у двох планах — свідомому та підсвідомому;

5) мовний матеріал засвоюється в атмосфері гри, перевтілення, з використанням мови та рухів, а також драматизації творів мистецтва;

6) навчальний матеріал вводиться на основі значних за обсягом полілогів і супроводжується перекладом на рідну мову слухачів, а також коментарем лексичного та граматичного характеру (двічі);

7) активізація матеріалу проходить за допомогою драматизації, ігор, пісень, вправ на запитання-відповіді; при цьому учні виконують різні ролі, широко використовують невербальні засоби комунікації;

8) у центрі уваги - усно-мовленнєва комунікація та вокабуляр, проте слухачі читають полілоги і пишуть твори на різні теми;

9) завдяки використанню резервів мимовільної пам'яті за один місяць досягається засвоєння на розмовному рівні близько 2000 слів.

Метод повної фізичної реакції

У практиці навчання іноземних мов за кордоном широке застосування знайшов також метод Джеймса Ашера повної фізичної

реакції. Як правило, цей метод використовується на початковому ступені навчання і базується на твердженні, що відсутність стресових ситуацій значно підвищує мотивацію навчання. Основними принципами цього методу є [11]:

1) розуміння іноземної мови повинно передувати говорінню;

2) розуміння слід розвивати шляхом виконання наказів;

3) не потрібно примушувати говорити, завдяки наказам та фізичним діям при їх і виконанні спонтанно розвивається готовність до говоріння.

Драматико-педагогічний метод

Великий інтерес викликає також і драматико-педагогічна організація навчання іноземних мов, яка повністю орієнтована на дію. Виділяють різні аспекти драматико-педагогічного навчання: теоретичний, індивідуально - і соціально-психологічний, психолінгвістичний, літературно- і мовнодидактичний. Основним девізом цього методу є: ми вчимо і вчимося мови головою, серцем, руками і ногами. Головна ідея методу — викладачі іноземної мови можуть багато чого запозичити для своєї практичної діяльності у професійних мистецтвознавців та акторів: як зробити банальний діалог підручника напруженим і цікавим; як створити відповідну атмосферу; як вживатися в ситуацію і роль, чітко артикулювати звуки, подавати сигнали за допомогою жестів та міміки. [10, 11].

"Мовчазний" метод

Так, одним із основних принципів "мовчазного" методу, розробленого Галебом Гатего, є підпорядкованість навчання учінню. Цим визначається "мовчазна" роль учителя та

одночасно велика мовленнєва активність і самостійність тих, хто навчається. У навчанні широко використовуються жести вчителя, кольорові звукові та вокабулярні таблиці, кубики для демонстрації введення та засвоєння звуків, слів, структур у діях і ситуаціях. Учитель ніби виконує роль драматурга: він пише сценарій, визначає дійових осіб, моделює їх дії, готує необхідні вербальні та невербальні опори, задає тон, створює атмосферу для комунікації та, спостерігаючи за процесом засвоєння, дає оцінку його учасникам [11].

Згідно твердженням деяких дослідників, невелика група стимулює використання мови, як природного засобу спілкування, набагато більш успішно в порівнянні з іншими видами організації навчальної діяльності. При цьому сюди варто неодмінно віднести й роботу в парах. Саме цей вид роботи вважають найбільш комплексним, гнучким із всіх, які є в розпорядженні викладача іноземної мови [8].

У даній ситуації забезпечення тих, яких навчають, необхідними лінгвістичними даними носить набагато більш безпосередній характер, при цьому у подібних випадках курсанти набагато більш охоче сприймають пропонуваній їм матеріал. Слід зазначити, що тут вони в значно більшій ступені є мотивованими, оскільки засвоєння лінгвістичного матеріалу відбувається в процесі природної іншомовної комунікації; де ті або інші дії безпосередньо відповідають потребам самих тих, яких навчають. Зовсім природно, що зацікавленість курсантів, будучи потужним стимулом, робить самий позитивний вплив і приводить до набагато більше значимих результатів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мельниченко С. История принятия английского языка в качестве средства общения при ведении радиотелефонной связи.// Новости аэронавигации – 2001 - №6 – С. 58-61
2. Конвенция ИКАО. Приложение 10 – п.5.2.1.2
3. Crystal D. The Cambridge encyclopedia of the English language/ D. Crystal. -New York: Cambridge University Press, 1995. -489 p
4. Van Ek J. A. Objectives for foreign language learning. Volume 1: Scope. - - Strasbourg, Council of Europe Press, 1986. -89 p.
5. Dam, L. Intermediate English: An Experiment In Learning And Teaching. Copenhagen: Danmarks Laererhjskole (Mimeo), 1983 – 116 p.
6. Allwright, R.L. 1984. The Importance of Interaction in Classroom Language Learning. Applied Linguistics, 5/2: 156-171.
7. O'Reilly, M. "Spatial Organization in the Communicative Class". Practical English Teaching/ 5/4. Mary Glasgow publications, June, 1985 – 222 p.
8. Brumfit, C.J. (1984 a). Communicative Methodology in Language Teaching: The Roles of Fluency and Accuracy, Cambridge, Cambridge University Press. – P.78.
9. Littlewood, W. Teaching Oral communication. Oxford: Blackwell. – 1992 – 124 p.
10. Пассов Е.И. Коммуникативный метод обучения иноязычному говорению. – М.: Просвещение, 1985. – 208 с.

11. Шатилов С.Ф. Методика обучения немецкому языку в средней школе. — М. Просвещение, 1986.— С. 103.
12. Лозанов Г. Суггестопедия при обучении иностранным языкам// Методы интенсивного обучения иностранным языкам / Под ред. Т.Н. Ушаковой – М., 1973 – 328 с.

Стаття надійшла до редакції 17.09.2007 р.